

nu teyit etmekte ve künyesini Ebû'l-Fazl şeklinde vermektedir (*Terâcimü'l-mü'ellifîn*, V, 8). İbn Nâcî babasının ölümünden sonra amcasının himayesinde büyüdü. Kayrevan'da Ebû Muhammed Abdüsse-lâm es-Sefâkûsî, amcası Halife b. Nâcî, Muhammed b. Kafîülhem, Ebû Abdullah Muhammed b. Bûndâr el-Murâdî, Ahmed b. Selâme el-Mûsâvî, İbn Kîrât diye tanınan Ali b. Hasan ez-Zeyyâtî'den ders aldı. Yirmi bir yaşında iken Zeytûne Camii'nin imam - hatipliğine getirildi. Daha sonra Tunus'a gitti ve burada kaldığı on dört yıl boyunca İbn Arafe, Ebû Mehdi İsâ el-Gubrînî, Übbî, Ya'kûb ez-Ziğbî, Ebû'l-Kâsım el-Kosantînî, Ebû'l-Kâsım es-Selâvî, Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed eş-Şebîbî gibi âlimlerden istifade etti. Cerbe'de üç yıldan fazla kadılık ve hatiplik yaptıktan sonra istifa ederek Kayrevan'a döndü. Kâbis, Bâce, Ürbüs, Sûse, Tebisse ve Kayrevan kadılıklarında da bulundu. Ahkâm, nevâzil ve fûrû-i fikhîyi iyi bilen İbn Nâcî'nin yetiştirdiği talebelerinden en meşhuru Ebû'l-Abbas Halûlû el-Kayrevânî'dir. 839'da (1435) Kayrevan'da vefat eden İbn Nâcî'nin ölüm tarihi bazı kaynaklarda 830 (1427), 837 (1433) ve 838 (1434) olarak zikredilmektedir.

Eserleri. 1. *Ziyâdât 'alâ Me'âlimi'l-îmân*. Abdurrahman b. Muhammed ed-Debbâğ'ın (ö. 699/1300), Kayrevan şehrinde ve burada yetişen yahut burayı ziyaret eden âlimlerden bahseden *Me'âlimü'l-îmân fî ma'rifeti ehli'l-Kayrevân* adlı eserini, rivayet senedlerini çıkararak ihtisar ettiği ve Debbâğ'ın ölümünden sonraki dönemlere ait bazı kişilerin biyografilerini IV. ciltte bir araya getirerek tamamladığı bir çalışma olup aynı eserle birlikte dört cilt halinde neşredilmiştir (Tunus 1320/1902). Ayrıca eserini I. cildi İbrâhîm Şebbûh (Kahire 1388/1968), II. cildi Muhammed el-Ahmedî Ebû'n-Nûr ve Muhammed Mâdûr (Kahire 1972), III ve IV. ciltleri Muhammed Mâdûr (Tunus 1978) tarafından yayımlanmıştır. 2. *Şerh 'alâ Risâleti İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî*. İbn Ebû Zeyd'in Mâlikî fikhına dair eserinin şerhidir. Zerrûk diye bilinen Ahmed b. Ahmed el-Burnusî'nin aynı risâleye yazdığı şerh ile beraber Kahire'de iki defa basılmıştır (1330, I-II, 1332). İki şerhin bir arada bulunduğu bu nüsha müelliflerinin adıyla "İbn Nâcî ve Zerrûk" diye bilinir. 3. *Şerhu Tehzîbi'l-Müdevvene*. İbn Nâcî, Berâzî'nin Sahnûn'a ait *el-Müdevvene'tî'l-kubrâ*'ya yazdığı *el-Tehzîb* adlı ihtisar üzerine iki şerh kaleme almıştır. Bunlardan *eş-Sitevî* diye tanınanı on beş cüz

üzerine tertip edilmiş olup dört cilttir (iki cildi Tunus el-Mektebetü'l-vataniyye, nr. 5808'de kayıtlıdır; ayrıca bk. Sezgin, I, 471). *eş-Şayfî* olarak bilinen küçük şerh ise hacimli iki cilt halinde basılmıştır (Kahire 1325). 4. *Şerhu't-Tefrîf*. İbnü'l-Cellâb el-Basrî'nin *Kitâbü't-Tefrîf* adlı eserinin şerhidir (Zeytûne Camii Ktp., nr. 2534).

BİBLİYOGRAFYA :

Sehâvî, *ed-Dev'ü'l-lâmi'*, XI, 137; Bedreddin el-Karâfî, *Teuşihu'd-Dibâc* (nşr. Ahmed eş-Şüteyvi), Tunus 1403/1983, s. 266-267; *el-Hulelü's-sündüsiyye*, I, 691; Hîfnâvî, *Ta'rîfü'l-halef bi-ricâli's-selef*, Tunus 1402/1982, s. 92-93; İbnü'l-Kâdî, *Laktü'l-ferâ'id* (nşr. Muhammed Haccî, *Elfû sene mine'l-vefeyât* içinde), Rabat 1396/1976, s. 247; a.mlf., *Dürretü'l-hicâl*, III, 282; Ahmed Bâbâ et-Tînbüktî, *Neylü'l-ibtihâc*, Trablus 1408/1989, s. 364; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, s. 244-245; *Keşfü'z-zunûn*, I, 873; Serkis, *Mu'cem*, I, 261, 644, 864; *İzâhu'l-meknûn*, II, 504; Brockelmann, *GAL*, I, 187; II, 311; *Suppl.*, I, 300; II, 337; a.e. (Ar.), III, 283, 286, 287, 290; Sezgin, *GAS*, I, 471-477; M. Âbid el-Fâsî, *Fihrisü mahtûâtî Hizâneti'l-Karaviyyîn*, Dârülbeyzâ 1400/1980, I, 325-326, 327, 396; Muhammed Mahfûz, *Terâcimü'l-mü'ellifîn et-Tûnisîyyîn*, Beyrut 1406/1986, V, 8-14; Cezzâr, *Medâhilü'l-mü'ellifîn*, IV, 1713-1714; Sıddîk b. el-Arabî, *Fihrisü mahtûâtî Hizâneti İbn Yûsuf bi-Merrâkûş*, Beyrut 1414/1994, s. 221-245; Haccî, *el-Fikrû's-sâmî* (nşr. Eymen Sâlih Şa'bân), Beyrut 1416/1995, II/3-4, s. 301; "İbn Nâcî", *El² Suppl.* (İng.), s. 394-395; Kahhâr Mukîmî, "İbn Nâcî", *DMBİ*, V, 14-15.

KASIM KIRBIYIK

İBN NÂCİYE

(ابن ناجية)

Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Nâciye el-Berberî el-Bağdâdî (ö. 301/914)

Hadis hâfızı.

210'da (825) doğdu (Kehhâle, VI, 142). Aslen Mağrib'de Berber (Bilâdülberber) bölgesinden olup daha sonra Bağdat'a yerleştiği anlaşılmaktadır. Ebû Bekir b. Ebû Şeybe, Süveyd b. Saîd, İsmâil b. Mûsâ el-Fezârî, Abdüla'lâ b. Hammâd en-Nersî, Abdullah b. Muâviye el-Cumahî ve Bûndâr diye tanınan Muhammed b. Beşâr'dan hadis rivayet etti. Kendisinden kıraat âlimi Ebû'l-Kâsım İbnü'n-Nehhâs, Taberânî, Ebû Bekir İbnü'l-Enbârî, Ebû Bekir eş-Şâfî, İbnü'l-Ciâbî ve Ebû Hafs İbnü'z-Zeyyât gibi âlimler rivayette bulundular. Hatîb el-Bağdâdî, İbn Nâciye'yi "sika" ve "sebt" terimleriyle değerlendirmiş, Zehebî de onun için "hüccet" terimini kullanmıştır. Çok hadis rivayet eden âlimlerden olduğu belirtilen İbn Nâciye 1

Ramazân 301'de (31 Mart 914) Bağdat'ta vefat etti.

İbn Abdülber en-Nemerî, İbn Nâciye'nin 132 cüzden meydana gelen *el-Müsened* adlı eserini İbn Nemerî'nin gördüğünü belirtmekte, ancak eserin günümüze ulaşip ulaşmadığına dair bilgi bulunmamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, X, 104-105; İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl*, I, 501; Sem'ânî, *el-Ensâb*, II, 124-125; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VI, 125; İbn Abdülhâdî, *'Ulemâ'ü'l-hadis*, II, 417; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 696-697; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ*, XIV, 164-166; a.mlf., *el-Mu'in fî tabakâti'l-mu'haddişîn*, Kahire 1987, s. 159; Safedî, *el-Vâfi*, XVII, 474-475; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 235; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, VI, 142.

BİLAL SAKLAN

İBN NÂFİ'

(bk. ABDULLAH b. NÂFİ').

İBN NÂKİYÂ

(ابن ناقيه)

Ebû'l-Kâsım Abdullah (Abdülbâkî) b. Muhammed b. el-Hüseyn b. Nâkiyâ b. Dâvûd el-Bûndâr el-Bağdâdî (ö. 485/1092)

Dil âlimi, edip ve şair.

17 Zilkade 410'da (15 Mart 1020) Bağdat'ta doğdu. Çocukluk dönemini burada geçirdi. Şiir ve ahbâr râvisi olan babası ile Ebû'l-Kâsım Ali b. Muhammed et-Tenûhî, Ebû'l-Hüseyn b. Ahmed en-Nekûr, Abdurrahman b. Ubeydullah el-Muharrimî, Abdülvâhid b. Muhammed el-Mutarrız ve Ebû'l-Hasan Muhammed b. Muhammed el-Basrî gibi edip ve âlimlerden ders alarak yetişti. Ayrıca Şâfîî fakihî ve mutasavvîf Ebû İshak eş-Şîrâzî'nin de derslerine devam eden İbn Nâkiyâ'nın en çok Ebû İshak'tan etkilendiği ve onun için bir mersiye kaleme aldığı kaydedilmektedir (İbn Hallikân, I, 30). Hayatının daha sonraki dönemleriyle ilgili yeterli bilgi bulunmayan İbn Nâkiyâ 4 Muharrem 485 (15 Şubat 1092) tarihinde Bağdat'ta vefat etti ve Bâbüşşam Mezarlığı'na defnedildi.

İbn Nâkiyâ'nın pek dindâr olmadığı, Allah'ın sıfatlarını inkâra meylettirdiği ve bu konuda bir risâle yazdığı rivayet edilmektedir (Dâvûdî, I, 261). Gökyüzünde şarap, bal ve süt nehirleri bulunduğunu, fakat bunlardan yeriyüzüne bir damla bile düşmediğini, gökten sadece evleri yıkıp ha-